

YURISPRUDENSIYA

HUQUQIY ILMIY-AMALIY JURNALI

2023-yil 5-son

VOLUME 3 / ISSUE 5 / 2023

DOI: 10.51788/tsul.jurisprudence.3.5.

Crossref
Content
Registration

ISSN: 2181-1938

DOI: 10.51788/tsul.jurisprudence

MUNDARIJA

12.00.02 – KONSTITUTSIYAVIY HUQUQ. MA'MURIY HUQUQ. MOLIYA VA BOJXONA HUQUQI

- 5 YO'LDOSHEV AZIZJON ERGASH O'G'LI**
Jamoatchilik fikrini o'rganishni huquqiy
tartibga solish masalalari
- 16 ALLAKULIYEV MIRJALOL
DAVRONBEKOVICH**
Norma ijodkorligi faoliyati: son va sifat tahlili
- 22 TURSUNOVA SABINA RAVSHANOVNA**
Turizm xavfsizligini ta'minlovchi huquqiy
hujjatlar tahlili va tasnifi

12.00.03 – FUQAROLIK HUQUQI. TADBIRKORLIK HUQUQI. OILA HUQUQI. XALQARO XUSUSIY HUQUQ

- 33 GULOMOV AKMALJON
SHUKURILLAYEVICH**
Fuqarolik huquqida suksessiya instituti
va uning qo'llanishi
- 42 IMAMOVA DILFUZA ISMAILOVNA,
RAZAKOVA FARANGIZ KARIM QIZI**
Xalqaro tijorat arbitrajida maxfiylik tamoyilini
qo'llashning huquqiy masalalari
- 54 ISAKULOV ABDUAZIZ**
Not a party, not a problem: the dilemma of
extending arbitration clause to non-signatory
states
- 60 SAIDOV MAKSUDBEK NORBOYEVICH**
Distinctive features of corporate dispute
resolution

12.00.08 – JINOYAT HUQUQI.
HUQUQBUZARLIKLARNING
OLDINI OLISH.
KRIMINOLOGIYA.
JINOYAT-IJROIYA HUQUQI.

72 NIYOZOVA SALOMAT SAPAROVNA

Voyaga yetmagan shaxsni g'ayriijtimoiy xatti-harakatlarga jalb qilganlik uchun jinoiy javobgarlik masalalari

82 TAIROVA GULMIRA MURODJONOVNA

Jinoyatchilikka qarshi kurashishning Buyuk Britaniya modeliga xos xususiyatlar

89 ISLOMOV BUNYOD OCHILOVICH

Misr Arab Respublikasi jinoyat qonunchiligida jazoni yengillashtirish instituti

12.00.09 – JINOYAT PROTSESSI.
KRIMINALISTIKA,
TEZKOR-QIDIRUV HUQUQ VA
SUD EKSPERTIZASI

99 СУЮНОВА ДИЛЬБАР ЖОЛДАСБАЕВНА

Соблюдение сроков содержания под стражей при окончании предварительного следствия и на стадии судебного разбирательства

107 NURMATOV BOBIR ABDUSATTOROVICH

Inssenirovka qilish orqali sodir etilgan jinoyatlarni aniqlash va fosh qilishning ayrim usullari tavsifi

**114 YERMEKBAYEV BAUIRJAN
AMANTAYEVICH**

Tintuv tushunchasi va tintuv o'tkazishda shaxs huquqlari va qonuniy manfaatlarining protsessual kafolatlari

12.00.10 – XALQARO HUQUQ

126 YUSUPOVA FARINGIZ O'KTAM QIZI

COVID-19 pandemiyasi davrida tibbiyot sohasida axborot kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanishning huquqiy jihatlar

DOI: 10.51788/tsul.jurisprudence.3.5./SXCW7391
UDC: 343.192:343.901:343.851(045)(575.1)

JINOYATCHILIKKA QARSHI KURASHISHNING BUYUK BRITANIYA MODELIGA XOS XUSUSIYATLAR

Tairova Gulmira Murodjonovna,
O'zbekiston Respublikasi Huquqni muhofaza
qilish akademiyasi katta o'qituvchisi,
adliya kichik maslahatchisi
ORCID: 0009-0006-9741-5190
e-mail: gulmiramurodiy@mail.ru

Annotatsiya. Maqolada muallif Buyuk Britaniyadagi jinoyatchilikka qarshi kurashishning o'ziga xos jihatlari ochib berishni maqsad qilgan. Xususan, jinoyatchilikka qarshi kurashish tizimining alohida elementlari hisoblangan jinoiy siyosatda tayaniladigan doktrinal-kriminologik yondashuvlar, jinoyatchilikka qarshi qonunchilik hamda huquqni muhofaza qilish amaliyotining e'tiborga molik alohida xususiyatlariga urg'u berilgan. Ma'lumki, Britaniyaning jinoyatchilikka qarshi kurashish modeli undagi anglo-sakson huquq tizimi hamda anglo-amerika kriminologik maktablari ta'sirida shakllangan. Jinoyatchilikka qarshi doktrinal-kriminologik yondashuvlar asosini ma'muriy-klassik va sotsiologik nazariyalar tashkil etib, jinoyatchilikka qarshi kurashish siyosatida vaqti-vaqti bilan jinoiy-huquqiy (qattiqlashuv) yoki ijtimoiy-liberallashuv choralari ustuvorligi (yumshoqlashuv)ga yo'nalganlik kuzatiladi. Britaniya kodifikatsiyalashgan qonunchilik tizimiga ega bo'lmagani bois u yerda jinoyatchilikka qarshi kurashish siyosatini shakllantirishda o'rta muddatli (3–5 yillik) strategik konsepsiyalarga asoslaniladi. Mazkur davlatda jinoyatchilik yuqori darajada o'sib borish tendensiyasiga ega bo'lsa-da, uning aniq statistik hisobini yuritish imkoniyati yo'qotilganligini ko'rish mumkin. Ayni vaqtda jinoyatchilikni aniqlashdagi mazkur bo'shliq Britaniya politsiyasi tomonidan latent jinoyatchilikni o'rganish amaliyoti tizimli ravishda yo'lga qo'yilganligi bilan bartaraf etilayotganligi ham ma'lum bo'ladi. Britaniyaning jinoyatchilikning oldini olish amaliyoti qator jamoat tashkilotlari ishtirokidagi situativ va viktimologik choralarni o'z ichiga olganligi bilan e'tiborli hisoblanadi.

Kalit so'zlar: jinoyatchilik, jinoyatchilikka qarshi kurashish, Buyuk Britaniya modeli, jazo, jinoyatlar statistikasi, politsiya.

ОСОБЕННОСТИ БРИТАНСКОЙ МОДЕЛИ БОРЬБЫ С ПРЕСТУПНОСТЬЮ

Таирова Гулмира Муроджоновна,
младший советник юстиции, старший преподаватель
Правоохранительной академии Республики Узбекистан

Аннотация. В статье автор стремится раскрыть специфические аспекты борьбы с преступностью в Великобритании. В частности, рассматривает отдельные элементы системы борьбы с преступностью: доктринально-криминологические подходы, на которые опирается уголовная политика; особенности законодательства о борьбе с преступностью, а также примечательные стороны правоохранительной деятельности. Известно, что британская модель борьбы с преступностью сформировалась под влиянием англосаксонской правовой системы и англо-американских криминологических школ. Основой доктринально-криминологических подходов к преступности являются административно-классические и социологические теории. В уголовной политике периодически наблюдается ориентация на

приоритет уголовно-правовых мер (их ужесточение) или социально-либеральных мер (их смягчение). Поскольку в Великобритании нет кодифицированной законодательной системы, при разработке политики по борьбе с преступностью основываются на среднесрочных (3–5 лет) стратегических концепциях. Несмотря на то, что преступность в Великобритании растёт высокими темпами, наблюдается тенденция невозможности ведения точных статистических показателей преступности. В то же время эта проблема в статистике раскрытия преступлений компенсируется систематическим внедрением британской полицией практики изучения латентной преступности. Британская практика предупреждения преступности примечательна тем, что включает в себе ситуационные и виктимологические меры с привлечением ряда общественных организаций.

Ключевые слова: преступность, борьба с преступностью, модель Великобритании, наказание, статистика преступности, полиция.

FEATURES OF THE BRITISH MODEL OF FIGHTING CRIME

Tairova Gulmira Murodjonovna,

Senior lecturer of the Law Enforcement
Academy of the Republic of Uzbekistan,
Junior counsel of Justice

Abstract. In the article, the author seeks to reveal the specific aspects of the fight against crime in the UK. In particular, it considers certain elements of the crime fighting system-doctrinal and criminological approaches on which criminal policy is based-features of legislation on combating crime, as well as notable aspects of law enforcement. It is known that the British model of fighting crime was formed under the influence of the Anglo-Saxon legal system and Anglo-American criminological schools. The basis of doctrinal and criminological approaches to crime are administrative-classical and sociological theories. In criminal policy, there is periodically a focus on the priority of criminal law measures (tightening) or on the priority of socially liberal measures (mitigation). Since there is no codified legislative system in the UK, the development of anti-crime policies is based on medium-term (3-5 years) strategic concepts. Despite the fact that crime in the UK is growing at a high rate, there is a loss of ability to maintain accurate crime statistics. At the same time, it turns out that this loophole in the detection of crimes is being overcome by the systematic introduction by the British police of the practice of studying latent crime. The British practice of crime prevention is notable for the fact that it includes situational and victimological measures involving a number of public organizations.

Keywords: crime, crime fighting, model of the UK, punishment, crime statistics, police.

Kirish

Xalqaro tajribada alohida davlatlardagi jinoyatchilikka qarshi kurashish tizimlarining anglo-amerika, kontinental, Osiyo-Tinch okeani, sotsialistik, postsotsialistik, islom va aralash modellari kuzatiladi.

Jinoyatchilikka qarshi kurashishning Buyuk Britaniya tizimi anglo-amerika modelining asosiy vakillaridan biri hisoblanadi. U o'zining xalqaro maydonda jinoyatchilikka qarshi kurashishga doir nazariya va amaliyotni shakllantirish uchun turtki bo'lgan klassik xarakterdagi kriminologik maktablari,

jinoiy siyosati hamda huquqni qo'llash amaliyoti bilan ajralib turadi.

Material va metodlar

Shu o'rinda mazkur tadqiqot uchun qiyosiy kriminologiya sohasida tadqiqot o'tkazgan G.A. Avanesov, A.I. Alekseyev, Y.M. Antonyan, A.I. Dolgova, V.N. Kudryavsev kabi olimlarning ishlari, rus olimasi O.N. Vedernikovaning Buyuk Britaniyada jinoyatchilikka qarshi nazariya va amaliyotga bag'ishlangan dissertatsiya ishi, Britaniya politsiyasining jinoyatchilikka oid statistik hisobotlari hamda Britaniyada qonunchilik

va huquqni muhofaza qilish amaliyotiga bag'ishlangan ilmiy maqolalar birlamchi material vazifasini o'taganligini alohida ta'kidlab o'tamiz.

Tadqiqot ishi davomida tahliliy bayon etish, tarixiy-qiyosiy tahlil, statistik tahlil, tizimli tahlil metodlariga murojaat etildi.

Tadqiqot natijalari

Buyuk Britaniya kriminologiyasi o'zida xalqaro, hududiy va milliy xususiyatlarni jamlab, boy tarixiy rivojlanish yo'li hamda katta nazariy-amaliy tajribaga ega.

Britaniya kriminologiyasi sotsiologik va ma'muriy-kriminologik yo'nalishlar sintezi asosida shakllanib, jinoyatchilikka qarshi kurashish faoliyati samaradorligini oshirishga qaratilgan kriminologik tadqiqotlarni qo'llab-quvvatlaydi [1, 367-b.].

Britaniyada jinoyatchilik va jinoiy xulq-atvorning sabablariga nisbatan yagona va universal yondashuv inkor etilib, tanqidiy, iqtisodiy, ijtimoiy-ekologik, ma'muriy-kriminologik, biokriminologik yo'nalishdagi ko'plab nazariyalarni qamrab olgan plyuralistik yondashuvga asoslanadi. Mazkur nazariyalar ichida sotsiologik ta'limotlar ustuvorlik qiladi.

Britaniyaning jinoyatchilikka qarshi kurashish tizimini chuqur o'rgangan olim O.N. Vedernikovaning ta'kidlashicha, Buyuk Britaniya jinoyatchilikka qarshi kurashish tizimining asosiy xususiyatlari quyidagilarda namoyon bo'ladi [1, 370-b.]:

- jinoyatchilikka uning holati va unga nisbatan jamoatchilikning munosabatidan kelib chiqib ta'sir ko'rsata olish imkonini beradigan moslashuvchan jinoiy siyosat olib borilishi;

- ozodlikdan mahrum qilish jazosiga alternativ bo'la oladigan keng doiradagi jinoiy-huquqiy ta'sir choralari belgilanganligi;

- jazolashning differensiallashgan tizimi (jinoyat sodir qilganning yoshi va jinoyatning og'irligidan kelib chiqib) mavjudligi;

- shaxs, uning hayoti va sog'lig'i muhofazasining ustuvorligi;

- voyaga yetmaganlarga nisbatan maxsus odil sudlov tizimi yo'lga qo'yilganligi;

- ayrim jinoyatlar uchun "ogohlantirish" berish bilan cheklanish mumkin bo'lgan insonparvar sudlov ishlari olib borilishi;

- jinoiy tiyib turish choralari umumijtimoiy va maxsus profilaktik choralari bilan uyg'unlashganligi;

- jinoyatchilikni profilaktika qilish ishlari idoralar va mahalliy aholining keng ishtirokidagi uzoq va qisqa muddatli ta'sir choralari egaligi;

- o'z samaradorligini ko'rsatayotgan jinoyatchilikning oldini olishga doir dasturlarning yetarli darajada moliyalashtirib borilishi.

BMTning jinoyatchilikning oldini olish va huquqbuzarlar bilan muomala qilishga doir 10-kongressi (2000-y., Vena shahri)da Britaniyaning jinoyatchilikning situatsion oldini olishga doir siyosati, xususan, "Xavfsiz shahar" (mahalliy hokimiyat, politsiya, xususiy biznes vakillari va aholi ishtirokidagi) dasturi yuqori baholanganligini alohida e'tirof etish lozim [1, 371-b.].

Britaniyaning mamlakatda huquqiy tartibotni o'rnatishga doir siyosati "Qonun va tartibot" deb nomlanib, u jamoat xavfsizligini ta'minlash, jinoyat va boshqa antisotsial hodisalarga ta'sir ko'rsatishga doir ijtimoiy, huquqiy, tashkiliy va moliyaviy xarakterdagi kompleks choralarni o'z ichiga oladi. Xususan, ushbu siyosatning alohida bir yo'nalishi sifatida – huquqni muhofaza qilish tizimini moliyalashtirish hajmini oshirib borish, mazkur organlarning jinoyatchilikka qarshi kurashga doir (huquqiy tartibotni ta'minlash, jinoyat sodir etilishining oldini olish kabi ishlardagi) vakolatlarini kengaytirish va aholi o'rtasida hurmatini oshirish choralari belgilanganligi e'tiborlidir [1; 286-287-b.].

Britaniya jinoyatchilikka qarshi kurashish siyosatining yana bir muhim yo'nalishlaridan biri – jinoyatdan jabr ko'rgan shaxslarga kompensatsion to'lovlar ajratish va ma'naviy-psixologik xizmat ko'rsatishga doir

chora-tadbirlar tizimining yo'lga qo'yilganligidir.

Britaniyada prokuratura va adliya vazirligi mavjud emas. Ichki ishlar vazirligi (The Secretary of State) jinoyatchilikning oldini olish, o'z vaqtida fosh etish, gumon qilinuvchilarni ushlab, ozodlikdan mahrum qilish jazosini ijro etish kabilarga mas'ul bo'lib, u jinoyatchilikka qarshi kurash siyosatini ishlab chiqishda muhim rol o'ynaydi.

Biroq jinoyatchilikka qarshi kurashishga doir qonunchilikni ishlab chiqishda ekspert sifatida turli idoralar va lobbi guruhlari [2] (Jazolash tizimini isloh qilishga doir Garvard ligasi; Jazoni o'tab chiqqanlarni himoya qilish va ishga joylash milliy assotsiatsiyasi; Qamoqxonalar islohoti bo'yicha kompaniya; shu tashkilotlarni o'z ichiga olgan "Jinoiy jazolar muammolari bo'yicha konsorsium" kabi)ning ham ta'siri katta bo'lib qolmoqda.

Britaniyaning jinoyatchilikka qarshi kurashish siyosati hokimiyat tepasiga qaysi partiyaning (leyboristlar yoki konservatorlar) kelishi bilan ham bevosita bog'liq [2, 1-b.]. Xususan, o'tgan asrning 60–70-yillarida leyboristlarning liberal-demokratik g'oyalari asosida insonparvar, ijtimoiy-liberal siyosat olib borilib, jazolash o'rniga asosiy e'tibor profilaktika va reabilitatsiya masalalariga qaratilgan bo'lsa, 1979–1990-yillarda konservatorlar ijtimoiy siyosatdan voz kechib, huquqiy tartibotni ta'minlashning qattiq (jinoiy jazolash tizimini kengaytirish, zo'ravonlik jinoyatini sodir etgan shaxslarning javobgarligini og'irlashtirish, politsiya xodimlarining mehnati va texnik ta'minoti uchun xarajatlarni oshirish kabi) choralari qo'llashga doir tetcherizm (izoh: konservatorlar partiyasining vakili bo'lgan Margaret Tetcher Britaniya Bosh vaziri lavozimida ishlagan davr – 1979–1990-yillarni Britaniya tarixida "tetcherizm" davri deb atash an'anaga aylangan) siyosatini olib borganlar.

Britaniyada kodifikatsiyalashgan qonunchilik tizimi mavjud emas [3, 79–85-b.]. Ji-

noyatchilikka qarshi kurashish siyosatini shakllantirishda har 10 yilda 2-3 marta qabul qilinadigan, jinoiy-huquqiy vositalar yordamida jinoyatchilikka qarshi kurashish strategiyasi va taktikasiga oid normalarni o'z ichiga olgan "Jinoiy yustitsiya to'g'risida"gi qonun asosiy rol o'ynaydi.

Shu bilan birga, jinoiy, jinoiy-protsessual va jinoiy-ijroiya huquqining ayrim sohalariga aloqador bo'lgan – "Jinoyatlar to'g'risida" (1997-y.), "Giyohvandlik vositalarining noqonuniy muomalasi bilan bog'liq jinoyatlar to'g'risida" (1986-y.), "Avtotransport vositalari bilan bog'liq jinoyatlar to'g'risida" (1988-y.), "Jinsiy jinoyatlar to'g'risida" (1997-y.), "Politsiya to'g'risida" (2022-y.), "Terrorizm to'g'risida" (2000-y.), "Hujum qurollari to'g'risida" (1996-y.)gi qonunlar jinoyatchilikka qarshi kurashish faoliyatida alohida ahamiyatga ega.

Britaniyada 10–17 yoshli voyaga yetmaganlar jinoyat subyekti bo'lishi mumkin. Ularning ishlari Yoshlar sudi (Youth court) tomonidan ko'rib chiqiladi.

Britaniya jinoiy jazolar tizimida ozodlikdan mahrum qilish jazosi shaxsga qarshi og'irroq jinoyatlar uchun nazarda tutilib, ozodlikdan mahrum qilishga alternativ bo'lgan – probatsiya, qo'shma sanksiya, jamoatchilikka xizmat ko'rsatish, kommandantlik soatiga rioya etish majburiyatini yuklash kabi "jamoatchilik" sanksiyalari jazolar tizimidan o'rin olganligi ma'lum bo'ladi.

Ingliz mutaxassislarining fikricha, Buyuk Britaniya bo'yicha to'liq va yaxlit jinoyatchilik statistikasini shakllantirishning imkoni yo'q. Sababi uning hududidagi Angliya va Uels, Shotlandiya hamda Shimoliy Irlandiya o'zining avtonom huquq va sud tizimiga ega.

Angliya va Uels hududi hamda aholisi soniga ko'ra, Britaniyaning katta qismini o'z ichiga olib, mazkur hududda har yili Britaniya bo'ylab jami jinoyatlarning 90 foizi sodir etiladi [4, 214-b.].

Britaniya ichki ishlar vazirligi har yili Angliya va Uelsning statistik ma'lumotlari asosi-

da jinoyatchilikka oid statistikani shakllantirib, e'lon qilib boradi.

Britaniyada jinoyatlar sudlar tomonidan qanday tartibda ko'rilishiga qarab uch toifaga ajratiladi [5, 419–423-b.]:

1) ayblov akti asosida Qirollik sudlari tomonidan qasamxo'rlar ishtirokida ko'riladigan og'ir toifadagi (qotillik, nomusga tegish kabi) ishlar;

2) magistratlar sudi tomonidan (qasamxo'rlar ishtirokisiz) ko'riladigan bir yilgacha ozodlikdan mahrum qilish jazosi yoki 5 ming funt sterling jarima jazosi nazarda tutilgan kam ahamiyatli ishlar [6, 41-p.];

3) ikki xil sudlovga ega bo'lgan, ya'ni Qirollik sudlari tomonidan ham, magistratlar sudlari tomonidan ham ko'rilishi mumkin bo'lgan ishlar.

Britaniya sudlov amaliyotidagi ishlarning qariyb 95 foizi magistratlar sudlari tomonidan ko'rib chiqilsa-da, yuqoridagi tasnif jinoyat statistikasini shakllantirishda ahamiyatga ega. Xususan, 1- va 3-toifadagi ishlar statistik hisobotda ro'yxatga olinishi lozim bo'lgan ishlar hisoblanadi [7, 89-b.].

Tadqiqot natijalari tahlili

Bugungi kunda Britaniya politsiyasi tomonidan qariyb 100 turdagi jinoyatlarni o'z ichiga oladigan 9 guruhdagi jinoyatlarga statistik hisobga olinadi. Mazkur jinoyatlar guruhi quyidagilardan iborat [9, 9-b.]:

- shaxsga qarshi zo'ravonlik jinoyatlari (violence against the person);

- qotillik (homicide);

- pichoq yoki boshqa o'tkir vositalar bilan sodir etilgan jinoyatlar (knife or sharp instrument offences);

- bosqinchilik (burglary);

- talonchilik (robbery);

- o'g'irlik (theft);

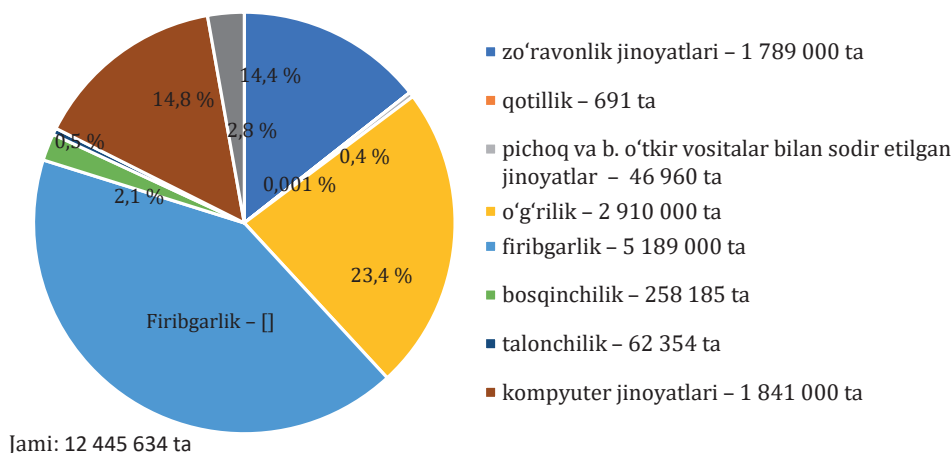
- firibgarlik (fraud);

- transport jinoyatlari (vehicle offences);

- kompyuter jinoyatlari (computer misuse).

Ta'kidlash lozimki, Britaniyada jinoyatchilik statistikasi ikki shaklda yuritiladi. Biri politsiya tomonidan qayd etiladigan jinoyatlar (Recorded Crime Statistics) bo'lsa, ikkinchisi 40 mingdan ziyod aholi o'rtasida o'tkaziladigan so'rovlar orqali [Izoh: bunday so'rov Britaniyada 1982-yildan buyon har ikki yilda bir marta o'tkazib kelinadi. Ro'yxatdan o'tmagan latent jinoyatlar ayni vaqtda umumiy jinoyatchilikni aniqlashning asosiy usullaridan hisoblanadi] aniqlanadigan (British Crime Survey) jinoyatlar [8, 54-b.].

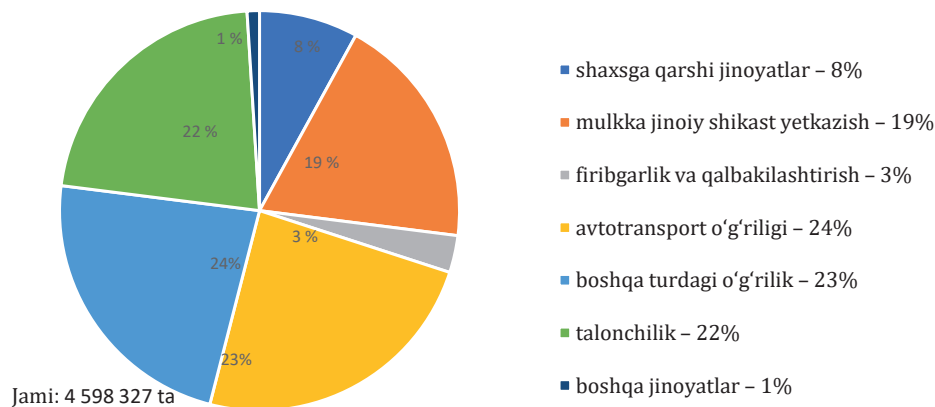
Har ikki usulda, ya'ni politsiya tomonidan ro'yxatdan o'tkazilgan va so'rovnoma orqali ma'lum bo'lgan jami jinoyatlarni birlashtirgan holda, Britaniyadagi 2021-yilgi jinoyatchilik strukturasi quyidagi grafikada ko'rish mumkin (1-rasm).

1-rasm. Buyuk Britaniyada jinoyatchilik strukturasi (2021-y.)

Mazkur ko'rsatkichlar dunyoning eng rivojlangan davlatlaridan biri bo'lgan Buyuk Britaniyada jinoyatchilik nihoyatda yuqori darajada ekanligidan dalolat beradi [9, 9-b.].

Quyida vaqtda dinamik-qiyosiy tahlil uchun Britaniyadagi jinoyatchilikning 1997-yilgi strukturasi grafika e'tiboringizga havola etiladi (2-rasm) [10, 26-b.].

2-rasm. Buyuk Britaniyada jinoyatchilik strukturasi (1997-y.)

Jinoyatchilik statistikasining dinamik tahliliga e'tibor qaratadigan bo'lsak, Britaniya politsiyasi tomonidan XX asrning 20-yillarida 100 000 jinoyat, 1950-yilda 500 000 jinoyat, 1970-yilda 1,5 mln jinoyat, 1980-yilda 2,5 mln jinoyat, 1997-yilda 4,5 mln jinoyat [11, 7-b.], 2007-yilda 5,4 mln jinoyat, 2017-yilda 6,3 mln jinoyat, 2022-yilda 6,5 mln jinoyat qayd etilib, jinoyatchilik o'sish tendensiyasiga ega ekanligi ko'zga tashlanadi.

Xususan, 1950-yildan 1998-yilga qadar qariyb 50 yil davomida jinoyatchilikning tezkor oshib borishi kuzatilib, bu davrda jinoyatchilikning absolyut ko'rsatkichi 9 baravar (479 400 tadan 4 598 327 tagacha), jinoyatchilik darajasi 8 baravarga (1 094 dan 8 841 gacha) oshgan [12, 3-b.].

Ingliz kriminologi L.Radzinovich o'tgan asrning 50-yillarida "Moddiy farovonlik, yuqori darajadagi ta'lim, aholining to'liq bandligi va yurtimiz rivojiga erishganimizdan so'ng davlatimizda jinoyatchilik ildizlariga barham beriladi degan umidda edik, biroq boylik va to'kinchilik ortgan sayin jinoyatchilik ham uning ketidan ortib bordi", – deya bejiz ta'kidlamagan edi [13, 16-b.].

Britaniyada jinoyatchilikning haqiqiy holati, xususan, latent jinoyatchilikni aniqlash

bo'yicha alohida tadqiqotlar o'tkazib kelinadi. Xususan, 1996-yilgi tadqiqotlar natijasida haqiqatda yuz bergan jami jinoyatlarning 47 foizi bo'yicha politsiyaga murojaat etilishi; 27 foizi politsiyada ro'yxatdan o'tkazilishi; 4,9 foizi fosh etilishi; 2,7 foizi bo'yicha shaxslar jinoiy javobgarlikka tortilishi yoki ogohlantirilishi; 2 foizi bo'yicha sudlar tomonidan jazoga hukm etilishi aniqlangan [14, 22-b.].

Britaniya jinoyatchilikka qarshi kurashish tizimidagi yana bir muhim xususiyat – o'tgan asrning 80-yillari, ya'ni M.Tetcher davrida barcha sohalar singari huquqni muhofaza qilish va jazoni ijro etish tizimida amalga oshirilgan xususiylashtirish ishlari bo'lib, xususiylashtirishdan tortib sudda ayblovni quvvatlash xizmatini xususiylashtirish firmalarga berishgacha yo'l qo'yildi [15, 109–110-b.]. Biroq bu islohotlar o'zining ijobiy samarasini bermagan. Chunonchi, M.Tetcherning hamislohotchilaridan biri hisoblangan M.Frideman odil sudlov "sotilishi"ga yo'l qo'yish og'ir oqibatlariga olib kelishini ta'kidlagan.

Xulosalar

Aytish mumkinki, Buyuk Britaniya jinoyatchilikka qarshi kurashish tizimidagi moslashuvchan jinoiy-huquqiy siyosat; ji-

noyatdan jabr ko'rgan shaxslarga kompensatsion to'lovlar ajratish va ma'naviy-psixologik xizmat ko'rsatishga doir chora-tadbirlar tizimining yo'lga qo'yilganligi; jazolar tizimidan "jamoatchilik sanksiyalari" ham o'rin olganligi; huquqni muhofaza qilish tizimini xususiyashtirish natijalari bilan bog'liq jihatlar ahamiyatlidir.

Mazkur tadqiqot natijalari, nazarimizda, alohida davlatlar, xususan, milliy jinoyatchilikka qarshi kurashish tizimini Britaniya modeli bilan qiyosiy tahlil qilgan holda o'rganish uchun dastlabki material vazifasini o'tay oladi.

Ayni vaqtda muallif tadqiqot natijalaridan kelib chiqib, jinoyatchilikka qarshi kurashishning milliy tizimini shakllantirishda quyidagilarni inobatga olishni taklif etadi:

- jamiyatning iqtisodiy-ijtimoiy jihatdan rivojlanishi jinoyatchilikning kamayishi ham-

da farovonlikning ortishi uchun zamin yarata olmasligi;

- jinoyatchilikka qarshi kurashish faoliyatining samarali kechishi uchun ayni jamiyatdagi jinoyatchilik xususiyati va uning omillarini inobatga olgan holda, ishlab chiqilgan kriminologik-doktrina (ilmiy asos) hamda o'rta muddatli strategik dasturlar zarurligi;

- sohadagi islohotlarni partiyalarning siyosiy ambitsiyalari ta'sirida emas, balki chuqur tahlil va ilmiy prognozlardan kelib chiqib o'tkazish maqsadga muvofiqligi (Britaniyaning odil sudlovni xususiyashtirishga doir islohotining ijobiy bo'lmagan oqibatlari misolida);

- mamlakatda jinoyatchilikning oldini olish ishlariga jamoatchilikni keng jalb etish hamda mazkur yo'nalishdagi nodavlat dasturlarini qo'llab-quvvatlash lozimligi.

REFERENCES

1. Vedernikova O.N. Teoriya i praktika bor'by s prestupnost'yu: Britanskaya kriminologicheskaya model' [Theory and practice of fighting crime: The British Criminological model]. Abstract of PhD thesis. Moscow, 2003, p. 367.
2. Downes D. Law and Order: Theft of an Issue. London, 1983, p. 1.
3. Romanov A.K. Pravovaya sistema Anglii [Legal System of England: Study Guide]. Moscow, 2000, pp. 79–85.
4. Britain. The Official Yearbook of the United Kingdom. London, 1999, p. 214.
5. Walker R. Angliyskaya sudebnaya sistema [English judicial system]. Moscow, 1980, pp. 419–423.
6. McCormick-Watson J. English Legal System. Essential. London, 1994, p. 41.
7. Aparova T.V. Sudy i sudebnyy process Velikobritanii [UK courts and judicial process]. Moscow, 1996, p. 89.
8. Sparks R., Genn H., Dodd D. Crime, the Police and Criminal Statistics: An Analysis of Statistics for England and Wales Using Econometric Methods. London, 1979, p. 54.
9. Crime in England and Wales: year ending December 2021. *Statistical Bulletin*. Office for National Statistics. London, 2022, p. 9.
10. Criminal Statistics. England and Wales. 1997. London, 1998, p. 26.
11. International Comparisons of Criminal Justice Statistics 1999. *Home Office Statistical Bulletin*, London, 2001, May, iss. 6/01, p. 7.
12. Notifiable Offences. England and Wales. 1997. *Home Office Statistical Bulletin*, London, 1998, April, iss. 7/98, p. 3.
13. Radzinowicz L., King J. The growth of crime: The international experience. Harmondsworth, 1979, p. 16.
14. Croall N. Crime and Society in Britain. London, 1998, p. 22.
15. Inshakov S.M. Zarubezhnaya kriminologiya [Foreign criminology]. Moscow, INFRA-M Publ., 1997, pp. 109–110.

YURISPRUDENSIYA

HUQUQIY ILMIY-AMALIY JURNALI

2023-YIL 5-SON

VOLUME 3 / ISSUE 5 / 2023

DOI: 10.51788/tsul.jurisprudence.3.5.

BOSH MUHARRIR:

Xodjayev Baxshillo Kamolovich

Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektor, professor, yuridik fanlar doktori

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:

Ergashev Ikrom

Ilmiy boshqarma boshlig'i, dotsent, yuridik fanlar doktori

Mas'ul muharrir: N. Ramazonov

Muharrirlar: Sh. Jahonov, F. Muhammadiyeva, M. Sharifova,
Y. Yarmolik, E. Mustafayev

Musahhih: M. Sharifova

Texnik muharrirlar: U. Sapayev, D. Rajapov

Tahririyat manzili:

100047. Toshkent shahar, Sayilgoh ko'chasi, 35.

Tel.: (0371) 233-66-36, 233-41-09.

Faks: (0371) 233-37-48.

Veb-sayt: www.tsul.uz

E-mail: lawjournal@tsul.uz

Obuna indeksi: 1387.

Jurnal 27.10.2023-yilda tipografiyaga topshirildi.

Qog'oz bichimi: A4. Shartli bosma tabog'i 15,3.

Adadi: 100. Buyurtma raqami: 89.

TDYU tipografiyasida chop etildi.